

Beslut 2012-02-22

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Hammarens naturreservat

Norrtälje kommun

Innehållsförteckning

Beslut

Bilagor

Bilaga 1. Beslutslista

Bilaga 2. Skötselplan

Bilaga 3. Skötselplan

Bilaga 4. Hur man överklagar

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Enheten för Naturvård
Björn-Axel Beier
08-785 52 23

BESLUT

Datum
2012-02-22

Beteckning
511-2007-12178

Enligt sändlista

Beslut om bildande av Hammarens naturreservatet i Norrtälje kommun

(3 bilagor)

Administrativa uppgifter om naturreservatet

Reservatets namn	Hammaren
Naturvårdsregister ID	2028909
Kommun	Norrtälje
Socken	Estuna
Läge	Reservatet ligger ungefär 7 mil från Stockholm och ca 15 km nordväst om Norrtälje invid sjön Erken.
Naturgeografisk region	Region 24, ”Svealands sprickdalsterräng med lerslättsdalar och sjöbäcken”
Fastighet	Stjärnholm 1:1, del av
Markägare	Privat
Areal	Cirka 22,2 hektar
Reservatsförvaltare	Länsstyrelsen

BESLUT

Med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken (1998:808) beslutar Länsstyrelsen att förklara det område som avgränsats på bifogad karta, bilaga 1, som naturreservat.

Naturreservatets namn ska vara *Hammaren*.

Syftet med reservatet ska vara att bevara ett för naturvården värdefullt område bestående av skyddsvärda växter och djur vilka är beroende av skoglig kontinuitet.

Syftet uppnås genom att:

- Områdets skogsmark med sitt skyddsvärda växt- och djurliv i huvudsak lämnas utan åtgärder, med undantag för insatser av naturvårdsskäl.

BESLUT

Datum
2012-02-22

Beteckning
511-2007-012178

Prioriterade bevarandevärden:

- Bestånden med ädellövskog.
- Förekomsten av bredbladiga lundgräs såsom långsvingel (*Festuca gigantea*), skogskorn (*Hordelymus europaeus*), skogssvingel (*Festuca altissima*), storgroë (*Poa remota*) och strävlost (*Bromopsis benekenii*).

Reservatsföreskrifter

För att tillgodose syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att nedan angivna föreskrifter ska gälla i reservatet.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap.5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområde

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet att:

1. avverka eller skada träd och buskar eller utföra annan skoglig åtgärd,
2. ta bort eller upparbeta dött träd eller vindfälle, med undantag av träd som faller över väg,
3. utföra grävning, sprängning, schaktning, dikning, utfyllnad, tippning eller utföra annan mekanisk markbearbetning, som kan ändra områdets topografi eller yt- eller dräneringsförhållanden
4. framföra motordrivet fordon utanför befintlig väg, annat än motorredskap eller terrängskoter vid uttransport av fäلت vilt. I skötselområde 3b är dock all motordriven fordonstrafik förbjuden utanför befintlig väg,
5. anlägga väg eller parkeringsplats,
6. anordna upplag,
7. åtla eller på annat sätt utfodra djur,
8. uppföra byggnad, torn, mast eller annan anläggning,
9. dra fram mark- eller luftledning,

BESLUT

Datum
2012-02-22

Beteckning
511-2007-012178

10. kalka, eller använda kemiska bekämpningsmedel eller gödselmedel,
11. inplantera för området främmande växter eller djur,
12. sätta upp skylt, affisch eller liknande anordning,
13. anlägga stig utan Länsstyrelsens tillstånd.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för reservatsförvaltaren att utföra de åtgärder som behövs för reservatets skötsel enligt bifogad skötselplan.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare, arrendator och annan innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. utmärkning av reservatets gränser samt uppsättning av reservatsskyltar och övriga upplysningsskyltar,
2. naturvårdande röjning, gallring eller annan skötselåtgärd enligt bifogad skötselplan. Eventuella intäkter från avverkat virke tillfaller förvaltaren,
3. anläggning av stig eller uppsättning av stängsel,
4. bete eller slätter,
5. undersökningar av växt- och djurlivet i reservatet.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det för allmänheten förbjudet att:

1. gräva, hacka, borra eller på annat sätt skada berg, jord eller sten,
2. fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar,
3. skada vegetationen genom att gräva upp växter,
4. tälta för längre tid än två dygn i sträck,
5. förtöja eller lägga upp båt eller annan farkost mer än två dygn i sträck,

BESLUT

Datum
2012-02-22

Beteckning
511-2007-012178

6. elda annat än på anvisad plats.

Föreskrifternas ikraftträdande

Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen utkommer från trycket i länets författningssamling. Ordningsföreskrifterna under punkt C ovan gäller även om de överklagas i enlighet med 7 kap. 30 § miljöbalken.

Skötsel och förvaltning

Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan (bilaga 2) med mål, riktlinjer och åtgärder för reservatets skötsel och förvaltning.

I enlighet med 2 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. är Länsstyrelsen i Stockholms län förvaltare i naturvårdshänseende för naturreservatet.

Upplysningar

I reservatet gäller också övriga bestämmelser till skydd för naturmiljön. Bland dessa kan nämnas följande:

- Bestämmelserna i 16 § lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter om att hundar under tiden 1 mars - 20 augusti inte får löpa lösa i marker där det finns vilt. Under den övriga tiden av året ska hundar hållas under sådan tillsyn att de hindras från att driva eller förfölja vilt, när de inte används vid jakt.
- Terrängkörningsförbudet i terrängkörningslagen (1975:1313).
- Fridlysningsbestämmelserna. Alla vilda fåglar och däggdjur samt deras ägg, ungar och bon är fredade enligt jaktlagen. Vissa andra växt- och djurarter är fridlysta enligt 8 kap. miljöbalken och artskyddsförordningen (2007:845) samt Naturvårdsverkets och Länsstyrelsens föreskrifter.
- Förbudet mot nedskräpning enligt 15 kap. 30 § i miljöbalken.

SKÄLEN FÖR LÄNSSTYRELSENS BESLUT**Beskrivning av området**

Hammarudden vid Erkens norra strand är uppbyggd av kalkrik morän. Området är en välkänd växtlokal, mest på grund av sin egenartade lundgräsflora som omnämndes redan 1929 i Almquists flora över Uppland. Udden, "Hammaren", är

BESLUT

Datum
2012-02-22

Beteckning
511-2007-012178

bevuxen med ädellövskog, främst *ek*, *lind*, *alm* och *lönn*. Nästan samtliga av de krävande, sällsynta lundgräs som förekommer i länet påträffas här: *skogssvingel*, *skogskorn*, *storgröe*, *strävlost* och *långsvingel*. Området är länets rikaste lokal för det rödlistade *skogskornet* med drygt 7600 axbärande strån vid den senaste räkningen 2002. *Myskmadra*, *nästrot*, *storräms*, *sårläka*, *tandrot*, *trolldruva*, *tvåblad*, *underviol* och *vårärt* samt *ögonpyrola* är andra exempel på den mycket artrika lundfloran. Kryptogamfloran är också rik i området med arter som bland annat rödlistade arter som *almlav*, *lunglav* och *rutskinn*. I området finns också partier med högvuxen granskog som främst är knuten till mark vilken tidigare brukats som åkermark. Hela området har att döma av historiska kartor brukats som ängs- eller betesmark fram till ungefär mitten av förra seklet.

Ärendets beredning

Länsstyrelsen har i enlighet med 24, 25 och 26 §§ förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. skickat förslaget till naturreservat på remiss till berörda sakägare och myndigheter. Yttranden har inkommit från Norrtälje kommun, SGU, Skogsstyrelsen och Henning Bohne vilka samtliga tillstyrker förslaget till naturreservat.

SGU har i sitt yttrande synpunkter på remissförslagets föreskrifter. Enligt SGU bör dessa vara utformade så att provtagning av jordlager och berggrund för bland annat prospekteringsändamål kan utföras efter särskilt tillstånd. Länsstyrelsen anser att dispensmöjligheten för provtagning är tillräcklig och inte behöver ändras till att vara tillståndspliktig. Skogsstyrelsen har i sitt yttrande framfört frågan om Länsstyrelsen inte övervägt att ansluta Hammarens naturreservat med en eller flera spridningskorridor till angränsande beslutade eller planerade reservat. Länsstyrelsen har övervägt denna möjlighet och kunnat konstatera att det för närvarande inte finns tillräckligt med kunskapsunderlag för att motivera ett beslut om att skydda en eller flera spridningskorridor mellan de aktuella reservaten. Henning Bohne föreslår i sitt yttrande att den ännu öppna åkermarken fortsättningsvis sköts genom slåtter och hässjning. I sitt yttrande uttrycker Henning Bohne även en önskan om att få avverka mellan 10 och 15 aspar närmast den av honom ägda fastigheten. Länsstyrelsen har med anledning av detta i skötselplanen lämnat öppet för eventuell framtida skötsel genom slåtter av den öppna åkermarken.

Länsstyrelsens bedömning

Området karaktäriseras av ett betydande inslag av ädla lövträd och är ett ur naturvårdssynpunkt mycket värdefullt område genom bland annat förekomsten av ett flertal rödlistade och hänsynskrävande arter.

Förändringar såsom exempelvis slutavverkningar och annan exploatering i området skulle innebära att de kända naturvärdena riskerar att spolieras. Det är mot bakgrund av detta och att området är redovisat som ett riksintresse för naturvården som Länsstyrelsen tagit initiativ till att bilda det aktuella naturreservatet.

BESLUT

Datum
2012-02-22

Beteckning
511-2007-012178

Hushållning med mark- och vattenområden

Länsstyrelsen bedömer att ett naturreservat i det aktuella området är förenligt med hushållningsbestämmelserna i miljöbalken.

Förenlighet med översiktsplan

Länsstyrelsen bedömer att ett naturreservat i det aktuella området är förenligt med gällande översiktsplan för Norrtälje kommun. Av översiktsplanen framgår att reservatet är beläget i ett område som har ett mycket högt regionalt naturvårdsintresse. Hammaren är även markerat som ett ekologiskt särskilt känsligt område på grundval av såväl angivna nyckelbiotoper som fynd av rödlistade arter. Sådana områden ska enligt 3 kap 3 § miljöbalken så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön.

Intresseprövning

Länsstyrelsen finner vid en vägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken att det för att skydda och bevara ovanstående naturvärden finns skäl att besluta om att bilda ett naturreservat i området, att förordna om föreskrifter för att skydda området samt att fastställa en skötselplan. För att uppnå det starka skydd som behövs för områdets naturvärden bör föreskrifterna bland annat omfatta förbud mot såväl exploateringsföretag som skogsbruk.

Miljö kvalitetsmål

Länsstyrelsen bedömer att det nya beslutet bidrar till att uppfylla miljö kvalitetsmålen *Ett rikt växt- och djurliv* och *Levande skogar*.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 4.

Beslut i detta ärende har fattats av länsöverdirektör Katarina Kämpe. Vid ärendets slutliga handläggning har deltagit miljödirektör Lars Nyberg, naturvårdschef Anders Nylén, plandirektör Inger Holmqvist, länsassessor Boel Persson samt miljöhandläggare Björn-Axel Beier, den sistnämnde föredragande.

Katarina Kämpe

Björn-Axel Beier

Bilagor

1. Beslutskarta

BESLUT

Datum
2012-02-22

Beteckning
511-2007-012178

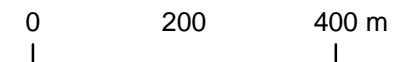
2. Skötselplan
3. Skötselplanekarta
4. Hur man överklagar

Sändlista

Sändlistan är borttagen i denna version
eftersom den innehåller personuppgifter.

Bakgrundskarta © Lantmäteriet, 2008. Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

 Gräns för Hammarens naturreservat

Originalets kartskala 1:10 000

Skötselplan för naturreservatet Hammaren i Norrtälje kommun

Inledning

Denna skötselplan har utarbetats inför bildandet av Hammarens naturreservat i Norrtälje kommun. Skötselplanen innehåller en beskrivning av området. Därefter följer en plandel där den långsiktiga målsättningen för området anges. Skötselplanen är fastställd genom Länsstyrelsens beslut. Reservatsföreskrifter, grunden för beslutet och en sammanfattande beskrivning återfinns i reservatsbeslutet.

1. BESKRIVNING AV RESERVATET

(En utförligare och detaljerad beskrivning av delområden återfinns i plandelen).

1.1 Översikt

Reservatsområdet omfattar cirka 22,2 hektar. Det karaktäriseras av ett stort inslag av ädla lövträd och närheten till sjön Erken. Huvuddelen av området präglas av att ha brukats som slåtter- eller betesmark, samt i vissa mindre partier åker, fram till första hälften av 1900-talet. Vegetationen i området är tydligt kalkpåverkad med förekomst av bland annat skogskorn (*Hordelymus europeus*), myskmadra (*Galium odorata*) och vårärt (*Lathyrus vernus*). Området har en intressant kryptogamflora med förekomst av signalarter och rödlistade arter som är knutna till både igenväxande ängsmarker och kontinuitetsskog. Arter som kan nämnas är almlav (*Gyalecta ulmi*), rutsinn (*Xylobolus frustulatus*) och lunglav (*Lobaria pulmonaria*). Huvuddelen av reservatet utgörs av mark klassad som värdekärna, men drygt 2 hektar är utvecklingsmark.

1.2 Läge

Hammaren är ett sammanhängande skogsområde längs sjön Erkens norra strand. Området ligger fågelvägen cirka 14,5 km nordväst om Norrtälje och cirka 65 km nordnordöst om Stockholm. Området ansluter norrut till ett mer eller mindre sammanhängande skogslandskap med flera mindre sjöar. Hela naturreservatet tillhör Broströmmens avrinningsområde (ARO 58000).

1.3 Naturgeografisk region

Hammarens naturreservat ligger i naturgeografisk region nr. 24 ”Svealands sprickdalslandskap”.

1.4 Naturtyper

Naturresevatets areal har indelats i följande naturtyper (hektar) enligt den satellit baserade kontinuerliga naturtypskarteringen av skyddad natur:

Ädellövskog	1,4
Granskog	2,1
Lövblandad barrskog	2,7
Triviallövskog med ädellövsinslag	3,8
Triviallövskog	4,0
Hygge	7,2
Övrig mark inklusive vatten	1,0

1.5 Geologi och topografi

Reservatets högsta punkt ligger cirka 25 meter över havet. De lägsta delarna finns längs sjön Erken som ligger på 11,7 meters höjd. Berggrunden utgörs i huvudsak av gnejsgraniter. Enstaka mindre hållmarkspartier med urberg i dagen finns bland annat i anslutning till torpet i söder och i den östra delen av reservatet.

Normalblockig sandig morän är den dominerande jordarten. Delar av moräntäcket i den västra och den nordöstra delen av området är grovblockig. Fältskiktet i området indikerar inslag av kalkhaltig glaciälera i moränen. Partier helt dominerade av glacial lera finns i lägre liggande partier. Dessa partier var i huvudsak uppodlade i slutet av 1800-talet.

1.6 Tidigare markanvändning

Den äldsta tillgängliga kartan över byn Tarv, dit Hammaren hörde, är en geometrisk avmätning upprättad 1639 av Sven Månsson (Akt LMS A24-28:A8:81). Kartan redovisar enbart byns inägomark söder om sjön Erken, men en summarisk beskrivning av utmarken norr om Erken ger en indikation på hur marken nyttjades: "...skogfjäll på andra sidan om sjön." Hammaren var således trädbärande utmark på 1630-talet.

Såväl storskifteskartan från 1771 (Akt LMS A24-28:1) som den ekonomiska kartan från 1852 (Akt LMS A2 4D) redovisar slätterängar i området. Arealen slätterängar vid dessa båda tidpunkter är inte alldeles lätt att beräkna, dels för att kartmaterialet innehåller en del vinkelfel, dels för att redovisningen av markslag i textbeskrivningarna är oklara och ofullständiga. Huvuddelen av området är dock redovisat som ängsmark. Den östra delen av området benämndes Hammarängen och den västra Bokkullängen. En hölad redovisas också i den sydöstra delen av området. I den nordöstra delen redovisas åkermark 1771. Arealen åker är begränsad och uppskattas till knappt 1 hektar.

Den ekonomiska kartan från 1852 redovisar området som dominerat av skogsmark med mellanliggande ängsmarker. I samband med sjösänkningen 1853 noterades att cirka 1,1 hektar ängsmark längst i söder skulle påverkas genom förbättrad dränering. Förmodligen påverkades även andra strandnära miljöer genom den landhöjning som sjösänkningen åstadkom.

På häradskartan från 1900-talets början redovisas fem åkrar av varierande storlek i området. Ingen av åkrarna redovisade på häradskartan sammanfaller med dem som redovisades på 1771 års karta. Den sammanlagda arealen åkermark var drygt 3 hektar. Två bostadshus och några ekonomibyggnader finns också med på häradskartan. Skogsmarken redovisas som blandskog. Strandlinjen hade vid 1900-talets början en något annan sträckning än idag, bland annat låg två av de uddar som idag finns i den västra delen av området under vatten.

Det ekonomiska kartbladet från 1950-talet redovisar i sina huvuddrag samma utbredning av skogsmarken som idag. De flesta åkrarna är vid denna tidpunkt igenväxta eller igenplanterade och det är endast åkermarken närmast ladan som fortfarande är öppen. Några av de mindre åkrarna nordväst om ladan var dock inte heller helt igenväxta. Skogen ger att döma av flygbilderna intryck av att vara olikåldrig och rik på gläntor vid denna tidpunkt.

Sammanfattning

Den skog som tillhörde byn, utmarken i den historiska markorganisationen, betades vanligen. Här hämtades alltifrån byggnadsmaterial till vedbränsle. Olika träd nyttjades vanligen för olika ändamål och i den mån skogsskötsel förekom så syftade den till att skapa så gynnsamma förhållanden för att ett visst träd skulle växa på ett visst sätt för att kunna nyttjas på ett speciellt sätt. Hammaren utgjorde inget undantag från detta nyttjande fram till någon gång mellan åren 1637 och 1771. Under denna period inleddes en förändring av markanvändningen i reservatet som innebar att området i huvudsak började användas som ängsmark. Markanvändningen i området intensifierades successivt och nådde under senare hälften av 1800-talet sin kulmen genom sänkningen av sjön Erken, uppodlingen av drygt 3 hektar åkermark och etableringen av bostadshus och ekonomibyggnader. Under 1900-talet skedde sedan en fortlöpande igenväxning av området.

1.7 Sjösänkning

Den första sjösänkningen av Erken genomfördes 1853 då sjön sänktes cirka 1,1 meter. Sänkningen innebar att sammanlagt cirka 370 hektar ny åker- och ängsmark kunde vinnas runt sjön. Hammaren berördes enligt handlingarna för sjösänkningen endast marginellt. Troligt är dock att förutom de 1,1 hektar äng som båtnaden beräknades till i området så skedde även en förskjutning av strandlinjen innebärande en ökning av landarealen. Nästan 40 år senare, 1892, gjordes en rensning av sjöns utlopp som främst syftade till snabbare vattenavledning vid högvatten men vilken också medförde en sänkning med cirka 20 centimeter. Norrtälje kommun fick 1970 rätt att bortleda 100 l/s vatten vilket beräknades sänka vattennivån med cirka 1 centimeter.

1.8 Skogsmark

I stort sett hela reservatet utgörs av skogsmark idag. Inslaget av blandlövs-kog av örtrik typ är karaktäristisk liksom blandskog av örttyp med övergångar till blandskog av ris-grästyp. Inslag med planterad gran finns i de östra delarna. Övriga skogliga åtgärder har endast utförts i begränsad utsträckning och då endast som plockhuggningar och gallringar. Resultatet har blivit en variationsrik, flerskiktad och olikåldrig skog med påtaglig förekomst av gamla grova träd och senvuxna träd.

Trädkontinuiteten är, utanför den mark som brukats som åkermark, förmodligen mycket lång, även om större delen av området brukats som ängsmark. Huvuddelen av den tidigare åkermarken har planterats med gran, förmodligen under den första hälften av 1900-talet, och utgörs idag av en likåldrig granskog.

Stränderna mot sjön Erken är idag dominerade av al, björk och asp samt en del gran. Dessa strandskogar har tillkommit efter att Erken sänkts genom markavvattningsföretag. Hela den udde som reservatet är belägen på omges idag av skogsmark som slutavverkats under de senaste decennierna. Större sammanhängande nyckelbiotoper finns dock fortfarande norr om reservatet och ligger som närmast ett hundratal meter från reservatets nordvästra hörn.

1.9 Flora

På Hammaren finns en rik flora med en anmärkningsvärd koncentration av sällsynta bredbladiga gräs. Områdets läge i sjön Erken och de därmed förknippade klimatbetingelserna har tillsammans med den kalkrika jordmånen och områdets tidigare nyttjande som ängsmark skapat förutsättningar för den rika flora som är känd från området idag.

Här finns gamla grova ihåliga lövträd, rötskadade senvuxna granar och stora mossklädda stenblock vilka kan tjäna som exempel på strukturer som är viktiga för områdets biologiska mångfald. Ett flertal kryptogamarter (svampar, lavar och mossor) knutna till dessa strukturer har även noterats vid Skogsstyrelsens nyckelbiotopinventering, se tabell 1.

Floran varierar från områden med enstaka kalkindikerande arter till örtrika skogs-habitat. Blåsippa, hassel, hästhov och liljekonvalj är tämligen allmänt utbredda, medan de rikare markerna innehåller en rad kalkgynnade örter som myskmadra, ormbär, skogskorn, svart trolldruva, tandrot, vårärt och tibast samt mer enstaka fynd av nästrot. Kalkförekomsten och den rika förekomsten av ädla lövträd ger även förutsättningar för en fin lavflora med bland annat lunglav. Svampfloran är också intressant med förekomst av rödlistade arter som olivjordtunga och rutskinn.

I området har hittills totalt 23 signalarter noterats, se tabell 1 nedan. Sju av arterna är upptagna på den aktuella rödlistan. Signalarter är sådana arter som indikerar höga naturvärden i skogens ekosystem (Skogsstyrelsen 2004).

Svampar	Mossor	Lavar	Kärlväxter
Rutskinn (NT)	Guldlockmossa	Lunglav (NT)	Blåsippa
Olivjordtunga (NT)	Krusig ulota	Skriftlav	Långsvingel
	Liten baronmossa		Myskmadra
	Platt fjädermossa		Nästrot
	Trubbfjädermossa		Ornbär
			Skogskorn (VU)
			Skogssvingel (VU)
			Storgröe (NT)
			Storrams
			Strävlost (VU)
			Tandrot
			Tibast
			Trolldruva
			Tvåblad
			Vårärt
			Ögonpyrola

Tabell 1. Vid inventeringar och fältbesök i området har följande intressanta arter noterats. Rödlisans kategorier noterade inom parentes: VU = Sårbar, NT = Missgynnad.

1.10 Fakta om de rödlistade gräsen

Förekomsten i området av de idag rödlistade bredbladiga gräsen skogskorn, skogssvingel, storgröe och strävlost är känd sedan lång tid tillbaka. Lokalen är för flera av arterna osedvanligt rik sett till antalet individer. Förutsättningarna bedöms som goda för arternas fortlevnad i området. Skyddsvärdet för lokalen är mot bakgrund av ovanstående mycket högt. En summarisk beskrivning av arternas ekologi följer här baserad på Artdatabankens artfaktablad. För samtliga arter gäller att de är minskande i Sverige och utbredningsområdet är kraftigt fragmenterat vilket är skälet till att de rödlistats.

Skogskorn (*Hordelymus europaeus*). Hammaren är länets rikaste lokal med mellan 7000 och 8000 axbärande strån. Arten är känslig för bete och skogsbruk. Skogskornet kan dock under vissa förutsättningar gynnas av försiktig skogsskötsel med skonsam gallring.

Skogssvingeln (*Festuca altissima*) anses vara en av de bästa indikatorarterna på naturskog med lång kontinuitet. Arten är knuten till miljöer med hög och jämn luftfuktighet. Skogssvingel är mycket känslig för bete, skogsbruk och tramp.

Storgröe (*Poa remota*) växer i riktigt fuktiga miljöer med rörligt kalkpåverkat markvatten. Det är främst förändringar av hydrologiska förhållanden genom till exempel dikning, körning med skogsfordon och avverkning som utgör ett hot mot arten. Storgröe kan dock växa förhållandevis ljusexponerat och kan därför gynnas av att skogen gallras. Slutavverkning och dikning medför dock vanligen att förekomsten av storgröe försvinner.

Strävlost (*Bromopsis benekenii*) förekommer ofta i välslutna bestånd, men fruktsättning och etablering av groddplantor gynnas av ökad ljusstillgång.

Strävlostan klarar beståndsgallring, men sommartorka ökar dödligheten. Arten är känslig för förurning och bete.

1.11 Inventeringar

Området är en klassisk lokal för sällsynta bredbladiga gräs. Almquist omnämmer lokalen i sin avhandling om Upplands vegetation och flora redan 1929. Allt sedan dess har området besöks av botanister som velat se dessa sällsynta bredbladiga gräs. Området har även använts flitigt i botanikundervisningen vid Stockholms och Uppsala universitet.

Området har uppmärksammats i bland annat inventeringar genomförda av Norrtälje kommun, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen. I samtliga inventeringar har reservatet klassats som mycket värdefullt ur naturvårdssynpunkt. Sammanlagt 10,9 hektar är redovisade som nyckelbiotop av Skogsstyrelsen. Hela området är utpekade som ett riksintresse för naturvården enligt 3 kap. 6§ miljöbalken och skall som sådant skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada naturmiljön.

1.12 Friluftsliv och tillgänglighet

Området saknar i stort sett gångstigar. Det nås enklast från vägen mellan Kristineholm och Järsö. En mindre väg viker av söderut från den nämnda vägen cirka 3 kilometer öster om Kristineholm. Efter cirka 600 meter finns en bom med en mindre vändplan. Efter bommen leder vägen söderut in i reservatet och Erkens norra strand. Tack vare sin exceptionellt rika flora besöks reservatsområdet regelbundet av både botaniskt intresserad allmänhet och universitetens botaniska institutioner.

1.13 Slitage- och störningskänslighet

Den nuvarande låga besöksfrekvensen innebär att det inte finns skäl att anta att det finns någon risk för negativ påverkan på området trots att flera av de förekommande lundgräsen är trampkänsliga.

1.14 Byggnader och anläggningar

I reservatsområdet finns inga byggnader eller anläggningar med undantag för en närmast helt sammanfallna lada i anslutning till den ännu öppna åkermarken. Det finns heller inga kända jakttorn eller röjda siktgator i området.

2. PLAN FÖR OMRÅDETS SKÖTSEL

2.1 Mål med skötseln

Det övergripande målet med skötseln är främst att säkerställa och förstärka reservatets naturvärden. Bibehållandet av områdets botaniska värden ska prioriteras framför andra intressen. Särskild uppmärksamhet ska ägnas de sällsynta bredbladiga lundgräsen. Detta ska göras genom att bevara och utveckla lundvegetationen bestående av blandlövsskog av örtrik typ samt blandskog av

örttyp med övergångar till gräs-ristyp (vegetationstyper enligt Nordiska ministerrådet 1994).

Sammanfattning av skötselbehov

Behovet av skötselåtgärder i reservatet bedöms vara relativt stort, såväl på kort som på lång sikt. Inriktningen är att bevara och utveckla bestånden med arter som hör hemma i lundmiljöer, det vill säga i miljöer som uppkommer när trädbärande ängsmarker befinner sig i en igenväxningsfas. Insatser i naturvårdande syfte för att gynna särskilt utpekade arter (såväl växter som djur) bör därför kontinuerligt utföras av förvaltaren. Vissa partier ska dock i huvudsak lämnas för fri utveckling.

2.2 Vegetation

Bildandet av Hammarens naturreservat innebär att området undantas från skogsbruk. Enligt reservatsföreskrifterna är all avverkning, skogsplantering eller skadegörelse på träd och buskar förbjuden. Även döda träd, såväl stående som liggande, ska lämnas orörda. Träd som faller över befintlig väg inom eller i direkt anslutning till reservatsområdet får dock dras undan eller sågas av så att hindrande stamdel kan flyttas. Växtarter som är främmande för området får inte införas i reservatet.

Huvuddelen av reservatet ska skötas på ett sådant sätt att de arter som är knutna till lundmiljöer ges möjlighet att överleva i området. Lundmiljöerna som i huvudsak består av blandlövskog av örtrik typ samt blandskog av örttyp med övergångar till gräs-ristyp är vanligen inte stabila vegetationstyper. Både blandlövskogen och blandskogarna befinner sig i succession och kommer sannolikt få ett ökat barrträdsinflytande såvida inte skötselåtgärder vidtas. Planen för områdets skötsel anger vilka delområden som berörs av skötselåtgärder och vilken typ av skötsel som är aktuell för respektive delområde samt var vegetationen får utvecklas utan åtgärder fram till dess att planen revideras.

Områdets betydelse som livsmiljö för hotade och sällsynta växtarter ska särskilt beaktas. Särskilda åtgärder i syfte att bevara eller gynna den biologiska mångfalden bör därför genomföras kontinuerligt. Exempel på aktuella åtgärder är röjningar runt ädla lövträd såsom ek och lind med avsikt att gynna såväl befintliga större trädindivider som en föryngring. Det är främst yngre och uppväxande gran som är aktuella att röja bort. Målet är att bibehålla en varierad åldersfördelning för de ädla lövträden.

Även andra slags punktinsatser i syfte att gynna rödlistade eller särskilt skyddsvärda arter bör genomföras. Exempel på sådana åtgärder är en försiktig gallring för att gynna återväxten av bredbladiga lundgräs. Död ved som har skapats genom åtgärder (till exempel fällda eller ringbarkade träd) ska lämnas att multna på plats om det inte strider mot insatsens syfte. I annat fall har reservatsförvaltaren rätt att tillgodogöra sig eventuellt utfallande gagnvirke.

Eventuella skötselåtgärder ska planeras och genomföras genom naturvårdsförvaltarens försorg. Reservatsförvaltaren ska bekosta vårdåtgärderna.

2.3 Djurlivet

För närvarande planeras inga särskilda skötselåtgärder för djurlivet.

2.4 Jakt

Jakt är inte reglerad i reservatsföreskrifterna och får bedrivas av jakträttsinnehavaren enligt gällande bestämmelser. Vid uttransport av fället vilt till närmaste bilväg får motorredskap eller terrängskoter användas i enlighet med reservatsbestämmelserna och terrängkörningsförordningen (1978:594). Inom delområde 3b är dock all terrängkörning förbjuden. Røjning av siktgator för jaktändamål är inte tillåtet inom reservatet. Uppförande av permanenta skjuttorn är inte tillåtet enligt reservatsföreskrifterna. Mobila jaktorn eller liknande får användas om de plockas ned efter avslutad jakt.

2.5 Tillgänglighet och vistelseregler

Reservatet ska vara tillgängligt för allmänheten enligt allemansrättens principer, men med de begränsningar som följer av reservatsföreskrifterna. Reservatet är tillgängligt till fots. Eventuellt kan en mindre parkeringsplats komma att iordningställas i anslutning till närmaste väg. För övrigt planeras inte några anordningar för friluftslivet.

2.6 Informationsskyltar samt utmärkning av reservatets gränser

Reservatets gränser ska märkas ut enligt Naturvårdsverkets riktlinjer. Information om reservatet och dess föreskrifter ska finnas på informationsskyltar som framställs enligt Naturvårdsverkets riktlinjer. Informationsskyltar kommer att sättas upp på tre platser vid reservatets gräns (se skötselkarta, bilaga 3).

2.7 Behandling av skötselområden

Reservatet är avgränsat i fyra skötselområden varav ett är indelat i två delområden. Utvärderingen av skötseln ska utvisa om kompletterande åtgärder krävs. Skötselanvisningarna behöver kompletteras med detaljerade avgränsningar och arbetsbeskrivningar i samband med planeringen av åtgärderna.

Skötselåtgärderna är avsedda att i första hand bevara och utveckla den kalkgynnade floran under särskilt beaktande av de rödlistade gräsen skogskorn, skogssvingel, storgröe och strävlost. Även andra rödlistade arter som är knutna till lundmiljöer ska ges goda förutsättningar att leva kvar i området. Målet är att bevara en lundartad miljö med ett karaktäristiskt inslag av ädla lövträd med lång kontinuitet, samt död ved i olika former och nedbrytningsstadier. Mängden död ved (i form av lågor, högstubbar och torrakor) ska öka. Den varierade och bitvis luckiga skogsstruktur som skapar förutsättningar för den rika kryptogamfloran ska säkras, liksom trädslagsvariationen. Områdets hydrologi ska bevaras.

Föreslagna åtgärder återfinns i den följande beskrivningen och sammanfattade i tabell 2. Skötselområdenas avgränsning redovisas på bilaga 3.

2.7.1 Skötselområde 1. Östra Hammaren

Beskrivning

Större delen av området har i huvudsak brukats som äng sedan åtminstone 1770-talet. Mindre partier i norr var uppodlade som åkermark vid denna tidpunkt. Åkerbruket upphörde dock förmodligen redan före mitten av 1800-talet. Delar av området är redovisad som skogsmark på sockenkartan från mitten av 1800-talet. Hela området är redovisat som skogsmark sedan början av 1900-talet på tillgängliga kartor. Området har förmodligen betats fram till 1960-talet enligt uppgift från markägarna (Maria Mattsson och Kristina Ericsson).

Skötselområdet domineras av blandskog med ett karaktäristiskt inslag av gran. Här finns också större partier helt dominerade av ädla lövträd, främst alm, ek, lönn och ask. En del av lövträden är spärrgreniga och grova. Bestånd helt dominerade av gran finns i den nordvästra delen av skötselområdet. Vanliga arter i busk- och fältskiktet är bland annat hassel, tibast, trolldruva och vårärt. Förekomsten av lågor är tämligen stor. Mossor som noterats från området är krusig ulota, platt fjädermossa och trubbfjädermossa. Längs stranden dominerar al med inslag av björk.

Bevarandemål

Gammal blandskog med en hög andel ädla lövträd. Andelen lövträd ska uppgå till minst 70 procent av grundytan. Åldersfördelning av ädla lövträd ska vara jämn och förekomsten av gamla ädla lövträd ska säkerställas på sikt. Mer än hälften av skogen ska karaktäriseras av lundmiljöer i form av blandlövskog av örtrik typ. Vårärt ska vara minst allmänt förekommande i området.

Skötselåtgärder

Lövträdsbestånden och de grova lövträden ska gynnas genom att barrträd ringbarkas eller fälls i de fall de konkurrerar om ljuset. Om självföryngringen av ädla lövträd inte bedöms vara tillräcklig får återväxten gynnas genom försiktiga avverkningar av barrträd och lövträd som björk och asp. Träd äldre än 80 år ska dock alltid lämnas. I tätare bestånd av yngre skog får träd ringbarkas eller fällas för att skapa luckighet och påskynda bildandet av död ved.

2.7.2 Skötselområde 2. Södra Hammaren

Beskrivning

Området redovisas som ängsmark 1771 och som ängsmark och skog på 1853 års sockenkarta. Under 1800-talet odlades området upp i samband med en torpetablering och 1900 var i stort sett hela området brukat som åkermark. Spår av ett dikessystem syns också tydligt i området. I mitten av 1900-talet var större delen av den tidigare odlade marken igenplanterad med gran. Idag domineras vegetationen helt av den gran som vuxit upp på den tidigare brukade åkermarken. Under granarna växer ett skikt med bland annat alm, ask, lönn och try. Fältskiktet karaktäriseras av arter som harsyra och hässlebrodd. Andra arter som också är noterade härifrån är blåsippa, getrams, lungört, myskmadra, skogssallad, vitsippa

och vårärt samt gullpudra i ett av de västra dikena. Allra längst i nordväst, på gränsen till skötselområde 3, växer de rödlistade arterna skogskorn och skogssvingel. En mindre del av åkerns västra del är fortfarande öppen. I väster begränsas denna åker av en relativt nybyggd väg. Grövre asp och aspsly växer i kanten av den öppna åkern. Här finns även en förfallen lada. Ett dike sträcker sig genom området i nordvästlig-sydöstlig riktning.

Bevarandemål

Skogskorn och skogssvingel ska finnas i livskraftiga bestånd och dessa arters utbredning bör öka. Områdets karaktär av planterad granskog ska på sikt övergå till att vara blandskog av örttyp. En jämn åldersfördelning av ädla lövträd ska prägla området. Den öppna jordbruksmarken kan tillåtas växa igen med lövträd alternativt bevaras öppen.

Skötselåtgärder

Det grandominerade beståndet sköts genom försiktiga och återkommande gallringar i syfte att gynna uppväxande alm, ask och lönn samt de bredbladiga gräsen. Gallringen bör ske genom enstaka fällning eller ringbarkning för att gynna uppväxande träd för att påskynda successionen mot blandskog. En viss röjning av sly kan också bli aktuell liksom ringbarkning av asp i syfte att gynna uppväxande ädla lövträd. Den idag öppna åkermarken kan skötas genom årlig slåtter.

2.7.3 Skötselområde 3. Södra och sydvästra Hammaren

Beskrivning

Området redovisas som ängsmark 1771 och som ängsmark och skog på 1853 års sockenkarta. På häradskartan från början av 1900-talet redovisas området som lövskog med åkermark centralt i den norra delen och blandskog bestående av löv- och barrträd i söder. Ett boningshus och två ekonomibyggnader är också redovisade i anslutning till åkermarken. På den ekonomiska kartan från 1950-talet är hela området redovisat som skogsmark med inslag av större gläntor och öppna marker som tidigare brukats som åkermark.

Delområde 3a. Området består av uppvuxen blandskog. Ädla lövträd karaktäriserar trädskiktet. I den norra delen dominerar ungskog. Längs stranden växer rikligt med al. Buskskiktet domineras av hassel samt av alm- och asksly. Omedelbart öster om torpet, finns äldre ädla lövträd. Här växer blåsippa, hässlebrodd, kirskaal, liljekonvalj, lundgröe, ormbär, lungört, storams, tvåblad, vitsippa och vårärt. Andra vanliga arter som också förekommer här är långsvingel och skogskorn. I den östra delen finns asp, björk och al. Fältskiktet är glest, men längs stranden finns långsvingel och allra längst i sydost finns även skogskorn.

Delområde 3b. Området består av en alm, lind, lönn- och hasselbevuxen kulle. I öster ansluter granskog och öppen jordbruksmark. Här finns både långsvingel, skogssvingel, strävlost och skogskorn. Lokalen är alldeles unik i länet genom att härbärgera alla dessa rödlistade gräs på samma plats. Skogssvingel och strävlost breder även ut sig några meter in i ett äldre granbestånd, delområde 2.

Bevarandemål

Den kalkgynnade och artrika floran ska finnas kvar i skötselområdet. Förekomsten av gamla ädla lövträd ska säkerställas på lång sikt. Bestånden med långsvingel, skogskorn, skogssvingel och strävlost ska vara stabila eller ökande i området.

Skötselåtgärder

Viss försiktig röjning av gran genomförs successivt. Eventuellt kan åtgärder bli aktuella för att få tillstånd en förstärkt återväxt av ädla lövträd. En mindre kulvert i anslutning till delområde 3b bör förmodligen läggas igen för att höja grundvattenytan i delar av området under vår och höst.

2.7.4 Skötselområde 4. Västra Hammaren

Området redovisas som ängsmark 1771 och som ängsmark och skog på 1853 års sockenkarta. Hela området är redovisat som skogsmark med inslag av både barr- och lövträd på häradskartan från början av 1900-talet. Den ekonomiska kartan från 1950-talet redovisar också hela området som skogsmark.

Området karaktäriseras av en variationsrik, delvis luckig blandskog med gamla träd. Mindre partier med gallrad/avverkad skog finns också här. I fältskiktet är myskmadra och sårläka två vanliga arter. Även skogskorn förekommer i större bestånd här. Partier som är dominerade av äldre granar finns spridda i området och hela den norra delen domineras av gran och tall. Längs stranden är klibbal ett karaktäristiskt inslag. Ett dike mynnar i sjön Erken längst i norr.

Bevarandemål

Den kalkgynnade och artrika floran ska finnas kvar i skötselområdet. Förekomsten av gamla ädla lövträd och barrträd ska säkerställas på lång sikt. Inslaget av lövträd ska även fortsättningsvis vara ungefär hälften av grundytan. Tillgången på död ved ska vara god.

Skötselåtgärder

Området lämnas i huvudsak utan skötselåtgärder. Eventuellt kan vissa begränsade gallringar utföras för att gynna bestånden med skogskorn.

2.8 Reservatsförvaltning och tillsyn

Länsstyrelsen ska vara reservatsförvaltare för Hammarens naturreservat. Det innebär ett övergripande ansvar för att syftet med reservatet uppnås och omfattar bland annat naturvårdsåtgärder, informationstavlor, vägvisningsskyltar och annan skyltning, samt iordningställande av eventuella parkeringsplatser.

Tillsyn i området ska utföras av Länsstyrelsen eller av särskilt anlitad naturbevakare. Anteckningar om tillsyn och övrig naturvårdsförvaltning ska kontinuerligt föras av Länsstyrelsen eller uppdragstagaren.

2.9 Ekonomisk plan för naturvårdsförvaltningen (undantas från fastställelse)

Finansiering av naturvårdsförvaltningen sker genom Naturvårdsverkets anslag för skötsel av naturvårdsobjekt m.m. Förvaltningskostnaderna utgörs av gränsmarkering, informationsskyltning, naturvårdsåtgärder (huvudsakligen i form av röjning av gran), övervakning samt dokumentation.

2.10 Dokumentation och uppföljning

Befintlig dokumentation

Skogen är dokumenterad från beståndssynpunkt vid de värderingar som gjordes inför köp respektive avtal om intrångsersättning. Merparten av reservatet är klassat som nyckelbiotop vid Skogsstyrelsens inventeringar med tillhörande dokumentation, bland annat artfynd.

Kommande dokumentation

Reservatet bör dokumenteras ytterligare för att öka kunskapen om områdets naturvärden och för att möjliggöra uppföljning. Särskilt bör insektsfaunan samt lav- och svampfloran inventeras mer ingående då området sannolikt hyser många fler intressanta arter än de hittills kända.

Undersökningar som Länsstyrelsen låter genomföra i syfte att dokumentera reservatsområdet eller skapa underlag för skötselåtgärder kan ske utan hinder av reservatsföreskrifterna. Exempelvis kan växter och djur behöva samlas in för artbestämning. Resultat av sådana undersökningar får ligga till grund för skötselåtgärder som inte har specificerats i denna skötselplan.

Uppföljning av naturvärdena och skogstillståndet kan på sikt leda till att ytterligare naturvårdande skötsel kan bli aktuell för att reservatets naturvärden ska kunna bibehållas. Skötselplanen får i så fall ses över eller kompletteras.

Uppföljning av genomförda skötselåtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för dokumentation och uppföljning av genomförda skötselåtgärder.

Uppföljning av bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål. Länsstyrelsen kan efter skötselplanens fastställande komplettera med parametrar och mätmetoder för att följa upp och utvärdera uppsatta bevarandemål.

Uppföljning som grund för revidering av skötselplan

En uppföljning av förändringar i skogstillståndet och naturvärdena som följd av de naturliga förloppen bör göras om 10–20 år för att då bedöma behovet av en översyn av skötselplanen.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

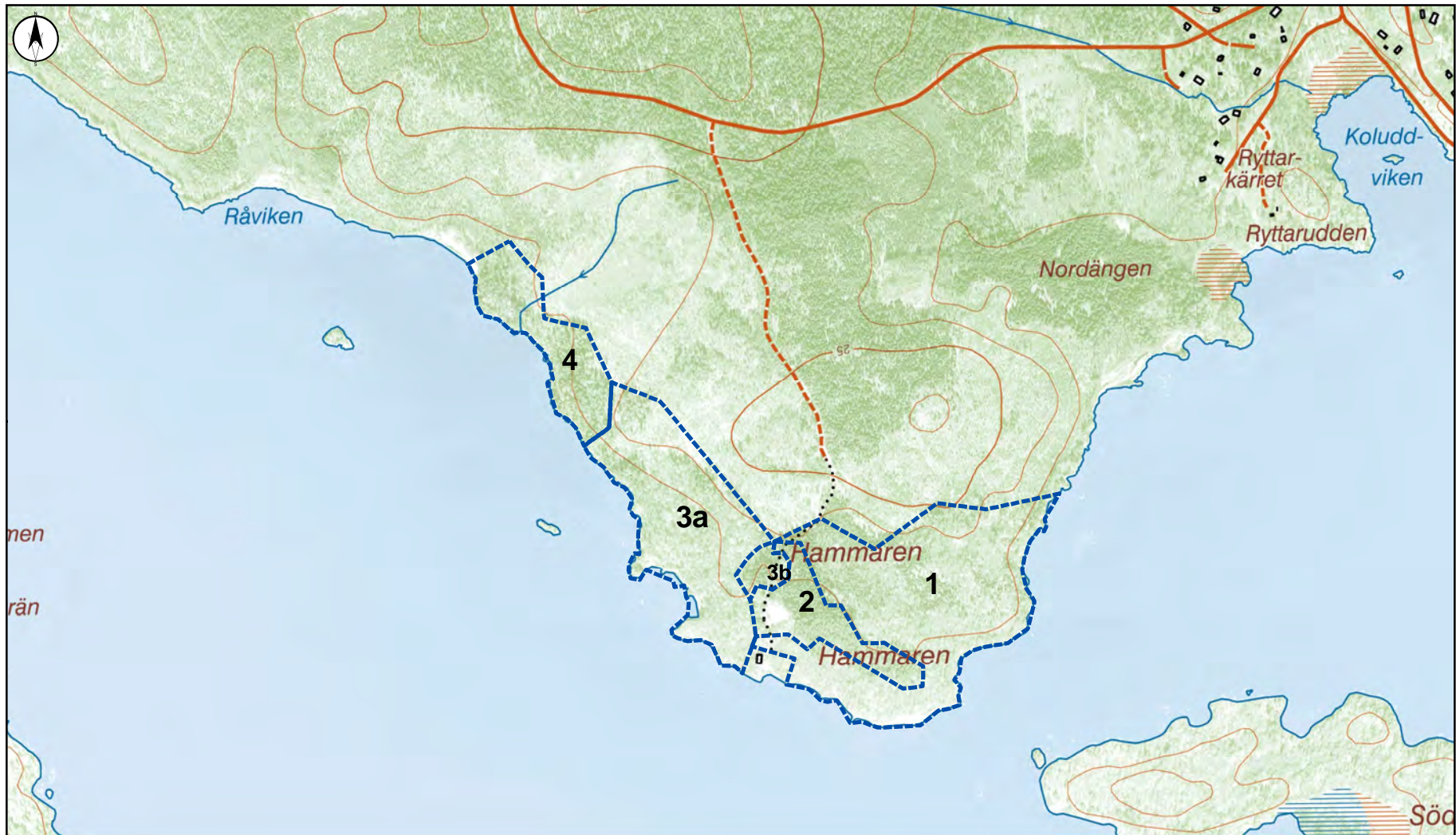
Skötselåtgärd m.m.	Tidpunkt	Plats	Prioritering
Inmätning och gränsmarkering	2011-2012		1
Informationsskyltar	2012	tre platser, enligt skötselkarta	1
Åtgärder för att bevara och gynna lövträdsförekomsten	Vid behov	Inom utpekade skötselområden	1
Inventering av evertebratfaunan	2012 eller senare	hela reservatet	2
Inventering av svamp- och lavflora	2012 eller senare	hela reservatet	2
Uppföljning av bestånden med <i>långsvingel</i> , <i>skogskorn</i> , <i>skugglosta</i> , <i>storgröe</i> .	Löpande	Inom aktuella områden	1

2.11 Litteratur

Norrtälje kommen. 1991. Erkenområdet. Naturinventering och förslag till skyddsåtgärder.

SGU. 1998. Jordartskartan Norrtälje 11JNV, SGU serie Ae nr 122.

Bergström, Stighäll & Zachrisson. 2003. Skogskorn i östra Uppland. Svensk Botanisk Tidskrift.

Bakgrundskarta © Lantmäteriet, 2008. Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

0 200 400 m

 Skötselområden

Originalkarts skala 1:10 000